

Yerbilimleri Dil Köşesi

TJK'nın örgütlediği Yerbilim terimleri bilimsel teknik kurulu, görevinin yerbilimleri dili alanında üretimde bulunmak değil, yerbilimcileri bu konudaki toplumsal üretimlerine ortamlar hazırlamak, tartışmaları başlatmak, kızdırmak, sonuçlar çıkarıp yaygınlaştırmak, dil sevgisi ve dilbilgisinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmak, bu alandaki ilişki ve iletişimin sıklaşmasını sağlamak ve bunların sonucunda toplumsal olarak üretilen ve kullanılan yerbilim terimlerini derleyip yayımlamak olduğunun bilincindedir.

Bu anlayıştan yola çıkan kurumumuz, konu ile ilgili düşünceleri ve toplumsal olarak üretilen terimleri "Yeryuvarı ve İnsan" çatısı altında "Yerbilimleri Dil Köşesi'nde" yayınlamaya karar vermiştir. Bu köşenin siz yerbilimcilerin katkısıyla zenginleşeceği inancındayız. Yerbilimleri dil köşesinde çıkan kişisel yazılar, yazarlarını bağlamaktadır. Kurulun çalışmaları ise, uzmanlık alanlarına göre seçilmiş bir takım çalışmasının ortak ürünüdür.

NIÇİN "YENİ YERBİLİMLERİ SÖZLÜĞÜ" ?

İ. ENVER ALTINLI

Konuşma, söyleşme, yazılı ve sözlü sünkuda herkesin karşılıklı ve eşitli anlayışı temeldir. Bilim dallarında bu zorunluk, rasyonel ve pozitif düşün ile toplum yararı çağındanberi kökleşegitmektedir. Sanat, teknik, teknoloji gibi uygulama alanında çalışanlar bilimci ile giderek sıkılaştan işbirliğiyle çalışmaya, kesin başarı yolunda sistemleşmeye ve standartlaşmaya yönelmiştir. Bu tür uğraş alanları için özel sözlükler, sözlü ve yazılı sünku yöntemleri, yazım ve çizim yönergeleri hazırlanmaktadır. Birkaç yüzyıllık geleneği olan ülkeler bile bu amaca yönelik çabalarını yenilemektedirler. Nitekim jeolojide ve daha da geniş kapsamlı yerbilimlerinde Amerika başta gelmektedir. Önce 2.000kadar terimle başlamış sözlükler, evrinen disiplinlerdeki gereksinimleri karşılamadığından 1957 de "Jeoloji ve ilişkili bilimler sözlüğü, 14.000 ve Eki 4000 sözcüklü, 1972 de "Jeoloji Sözlüğü" 30.000 küsur sözcüklü, 1980 deki ise 36.000 sözcüklüdür. Bunlar, deneyimlilerin yıllar süren takım çalışmalarıyla gerçek-

leşmiştir ve hiçbir ülke budenli ilerlemelere koşut yapıt hazırlamamıştır.

Türkçe de "Yeni yerbilimleri sözlüğü", bu 3 sözlük örnek alınarak, daha yazarın mesleğe giriş yıllarındanberi 50 yıldır sürdürdüğü kesiksiz çabalarla hazırlanmıştır. Başa gelen "Yeni" sıfatı, Türkçe (ve İngilizce, Fransızca ve Almanca karşılıklı) "Yerbilimleri sözlüğü" nün, yukarıda adı geçen ilk büyük Amerikan sözlüğü ile başkalarından yararlanarak 1960 tan önce basımı için anlaşmayla MTA'ya verilmiş ve ancak bir kısmı basılmış sözlüğün tamamına erdirilerek ilgililerin yararına sunulmuş bulunmasıdır. Yine MTA'da "petrol (endüstrisi) sözlüğü" ile "Uygulamalı Jeoloji Sözlüğü" (ki İngilizce karşılıklıdır) belki 15 yıla yakındır basım beklemektedirler.

Sözlüğe sürekli başvurma alışkanlığı, kişinin uğraş alanına yetiştirilmesinde ve kendi kendini yetiştirmesinde temeldir. Her aşamadan ve disilpinden ders kitaplarının hazırlanmasında, özellikle terimlerin

dosdoğruluğuna, sözcük dizimlerine ve tümelere olağanüstü özen gösterilmelidir.

Araştırmalarda Türkçe ve özellikle daha geniş topluluklara seslenen İngilizce (ve daha sınırlı Fransızca ve Almanca) metinlerin, uluslararası seminer, kolok, toplu uygulamalı çalışma, levhali açıklama ve kongre oturumunda dünya standartlarında bulunması zoru vardır. Yayınlarda metin bir önseçim'den geçmekte, haberleşme üyesinin "olur"u alınmaktadır. Tıpkı formasyon adlamasında "Ulusal Stratigrafi Komitesi" ile "Uluslararası Stratigrafi adlaması" kurallarına uyum zorunluğu gibi, bildiriler, metni gözden geçirici ve haberleşme üyesi'nce denet nedeniyle gelişti güzelliğinden kaçınılmakta, istandarda yönelinmekte, ulusal ve uluslararası istandarda erişilmektedir. Ne var ki daha üniversite öncesinden başlamak üzere adayların ellerinde kendi dillerinden sözlükler, örnek tutulan bildiriler, vb disiplinli yetiştirmeyi ve disilpine kesinkes uymayı sağlamıştır; özgül yazılı ve sözlü sünku

kredisaatli dersler olmuştur; kurullar deneti yürütmüştür.

Yurdumuzda bilim dallarında ileri aşmaya erişme yarışına katılma 100 yıl yakın ise de, sistemi herkes benimsemediği için ve ayrıca yanlış saplantı yüzünden düzenli ve sürekli ilerleme olmamıştır. Bunun baş nedeni pozitif düşüncün yer edememesi, kişinin kendine sorumlu bulunmamasıdır. Çağlaşmanın, kendini zorladığı yöntemleri vardır. Tanrı inancı ve pozitif düşün karılamaz. Osmanlı topluluğu ile Türk ulusu gereksinimleri temelden değişiklerdir. Bu nedenle dil sorun olmuş, hiç bir ülkede olmayan davranışla sürüncemede bırakılmıştır. "Osmanlıca" heterojen bir topluluğun ve bir seçkinlerin dili olmuştur; Türk ulusunun başatlığının gereksinimleri ise temelden değişiklerdir. Bilimde ilerlemeler herkesin eşitli anlayacağı sözcüklü, terimli, tümce yapımlı, kısa, aydın anlatımlı olmalı, yersiz ve gereksiz tutuculuktan kaçınılmalı, gelecek kuşakların Türkçesi hazırlanmalıdır. Sözlüğe bakmamak, yararlı değil zararlı bir savsaklamadır.

Türkiyede karşılaşılan dil sorunuyla, vaktiyle örg Alamanyada da basetme gerekmiştir. O tarihin ileri dili olan Fransızca sözlük örnek alınarak yeni sözcükler ve deyimler yapılmıştır,örg Fransızca'daki entretener, s'entretener ve entretien için unterhalten ve Unterhaltung gibi; ama kimse bunlara direnmemiştir.

Jeoloji ve daha da geniş kapsamlı yerbilimleri için, Amerikanın yukarıda adı geçen ardaşık 3 sözlüğü örnek alınmıştır. Adı geçen Türkçe sözlüklerin hazırlanması, hazırlayıcının daha mesleğe girdiği yıllardan başlatılarak sürdürülmelidir. En büyük eksiklik Türkçenin bilinmeyeninde bulunmuştur, örg bir eşanlamalar sözlüğü, ters anlamalar sözlüğü,

anlam inceliklerini açıklayan sözlük, vb. Türkçenin herkesçe bilindiği varsayımıyla olacak, ortada yoktur.

Türkçe yerbilimlerinde sözlü ve yazılı sunku hazırlamada, söyleşi ile yazışta kaynak olması amacıyla hazırlanmış "Yeni yerbilimleri sözlüğü" bir "Elaltı Kitabı" olmalı, yerbilimleri disiplinlerinde uğraş verenlerin masasında durmakla sürekli bakılmalı, doğru uygulamalarla herkesin benimseyeceği duru anlatıma kavuzluk etmelidir. Özellikle İngilizce bildiri hazırlayacaklar için herbir terime Türkçe sıralı sayı verilmiş, Sonek'te İngilizce terimler de eşit sayıyla harf sıralanmıştır.

İstanbul Üniversitesi Yerbilimleri Fakültesi Özel Arvışı'ndeki herbir terim ayrı bir karta yazılıdır. İleride yeni öneriler, çoğaltmalar, düzeltmeler ve çıkartmalar bunlarda yapılarak, bir ikinci baskı elde hazırlanabilecektir.

Özellikle paleontolojide Latince adlamaların yalnız kökleri alınmış, bunlara Türkçe özellikle paleontoloji de Latince adlamaların yalnız kökleri alınmış, bunlara Türkçe sonekler katımında daha doğruluk sağlanmıştır. Biri Latince ve öbürü Türkçe iki çoğul eki birbirini gereksiz aradalamamıştır, örg Gastropoda çoğul, Gastropod tekildir, ve Türkçede Gastropodların doğru bir kullanımıdır. Bunun gibi, "Yeni yerbilimleri Sözlüğü" başında açıklanmış kimi kuralların ayırcasız uygulanımı zoru vardır.

Yeni araştırmalar, yeni bulgulara; doğru düşüncüler de yeni terimlere yervermektedir. Ayrıca, yeni yeni disiplinler doğmaktadır; örg ayın taşları yeryuvarındakilerden daha iyi bilinmektedir çünkü bunlar üstün laboratuvarlarda ileri tekniklerle özel uzmanlarca irdelenmişlerdir ve çoğu ülkeler bu olanaklardan yoksundur.

lar. Yeryüzünde düzey farkı uçurumları savaşırlara yolaçtığından, bundan kurtulmak için uluslararası örgütler geliştirmekte olan ülkelere yeni yeni olanaklar bağışlanmaktadır ve bunlardan yararlanma yoluna girilmelidir.

Jeoloji, örg fizik, kimya, matematik kadar yurttaki eski olmadığından, daha çok Arapça kuralıyla hazırlanmış terim karşılıklarının kökleşmiş bir tarihi yoktur. Yerbilimlerinin özellikle "Uygulamalı Jeoloji" öğretimi ile MTA, EİEİ, DSİ, TPAO, vb uygulama kurumlarıyla başlamış, dolayısıyla Türkçe deyim ve yazım yeretmiştir. Ancak, değişik ülkelerde öğretim yapmış olanların getirdikleri, daha henüz bir ulusal ekol niteliğine kavuşmamıştır. Fakat kavuşmak üzeredir. Sözlük yanı sıra "örnek" olacak yazım ve metin henüz belirmemiştir. Bu yolda İstanbul Üniversitesi Tatbiki Jeoloji Kürsüsü, enbaştan okuma alışkanlığını başlatmak, doğru terim kullanımını, özülü ve özgün cümle yapımı, yeni konu, bilgi, teknik, sınıflama, vb yi zamanında haberlemek için sayısı 500 ü aşmış "Tatbiki Jeoloji Defteri" hazırlanmış, öğrencilerle meslekte çalışanlara iletilmiştir. Amaç, yerbilimlerindeki yeniliklerle üstünlükleri erkenden "Araştırma Yarışı"na katılacaklara tanıtmaktır. Yukarıdaki ilkeler doğrultusunda yeniden girişilen "Yeni Yerbilimleri Sözlüğü", yurttaki yerbilimlerini çağdaş aşamaya yükseltme amacındadır. Yerbilimleri disiplinlerinde çalışacaklar arasında birlik ve beraberlik sağlaması yolunda bir katkıdır. Yurt başatlığının 2/3 yerin altından sağlandığına göre, teori kadar teoriye yash uygulamada çalışacaklara doğru yönelimler olanağı başlanmıştır. Bu denli yarardaki yapıtı, gereksinimlerin ellerine erdirtmekle, İstanbul Üniversitesi Yerbilimleri Fakültesi'ne hazırlayıcının gönül borcu yüceden de ötededir.